

FODOR KATALIN, A NYELVJÁRÁSOK KUTATÓJA ÉS TANÁRA EMLÉKÉRE (1945–2025)

Nyolcvanadik évében, 2025. február 25-én elhunyt Balázs Józsefné Fodor Katalin nyelvész, nyelvjáráskutató, az ELTE Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszékének nyugalmazott egyetemi docense. „Férje, a József Attila-díjas Balázs József író az irodalom területén alkotott maradandót, említsük csak a Magyarokat, a Koportost, a Fábíán Bálint találkozása Istennel című műveit, amelyekből film is készült – ő pedig a nyelvészet, nyelvjárások szerelmese, akit a magyar nyelvjárások és a határon túli magyar kisebbségek, különösen a csángók nyelvének és kultúrájának megismertetéséért és népszerűsítéséért végzett tevékenységéért nemrégiben a Magyar Érdemrend lovagkeresztjével tüntettek ki”, írja róla a Nagyok című rádiósorozat szerkesztője (URL1).

Életéről, munkásságáról a 70. születésnapjának köszöntőjében részletesen írt N. Fodor János (2015). Fodor Katalin a bajorországi Wegscheidben született, ahová a szülei a háború elől menekültek. Választott szülőhelye – mondása szerint – a mezősegi Válaszút számos áthallást enged meg. A háború utáni gyermekeveket a szülőfalunak tekintett bodrogi Cigádon töltötte. 1959–1963 között a szarvasi Vajda Péter Gimnázium tanulója volt. 1968-ban az ELTE-n végzett magyar és népművelés szakon, majd itt kezdte és folytatta oktató- és tudományos munkáját előbb a Fonetika Tanszéken, később a Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárástani Tanszéken. Másodállásban tanított a Pázmány Péter Katolikus és a Károli Gáspár Református Egyetemen is. Fő kutatási területe a nyelvjárások voltak, kedvelt témája a moldvai csángó nyelvjárás. Doktori értekezése (1979) az északkeleti nyelvjárásról szól. A Farkasréti temetőben helyezték örök nyugalomra.

Fodor Katalin (Kató) varázslatos tanáregyéniség volt. 1974-től csaknem fél évszázadon át ő szervezte az egyetemi nyelvjárásgyűjtő utakat, amelyek egyszerre voltak tanulmányi, nép- és nyelvjárásismereti és közösségépítő programok (Fodor–Gerstner 2002). Az egyetemi hallgatókkal többször bejárták a Kárpát-medence minden zugát, ahol magyarok élnek, és nyelvjárást beszélnek, eljutottak Csángóföldre, sőt Olaszországba is, ahol csángó és erdélyi magyar nyelvi szórványok jönnek létre. Rendszeresen kutatott Moldvában, rendszerint egyetemi hallgatókkal együtt. Mindenki szerette, sőt rajongott érte.

Nagyon sokan – így jelen sorok írója is – tőle tanulták a nyelvjárásjegyzést (Fodor–Hajdú 1973). Már elsőéves egyetemistaként (1979-ben) megismertem, fölvettem az óráit, s az egyetemi éveim alatt szinte minden nyelvjárásgyűjtő úton ott voltam. 1980-ban is, amikor buszunk az Őrségben árokba fordult, és mindannyian megsérültünk. Attól kezdve még szorosabb lett a barátságunk, megalapítottuk a „Nyelvész invalidusok társaságát”, többször megszerveztük Mihályiban a „rekreációs”, valójában szakmai és közösségi tanévnyitó hetet, amelynek házigazdája Kiss Jenő volt, de vendéglőadóként megjelent az ELTE számos tanára.

Sokszor segítettük egymást szakmai kérdésekben, néhány éve én ajánlottam Viga Gyulának, a cigándi falumonográfia szerkesztőjének, hogy Cigánd nyelvjárását

mégiscsak a gyermekkorát ott töltő és Cigándot csaknem szülőfalujának tekintő Fodor Katalinnak kellene megírnia. Egyik első könyve ez volt: *Az e ~ é-féle hangok állapota Cigánd mai nyelvjárásában* (Fodor 1982), és az egyik utolsó tanulmánya lett: *Cigánd nyelvjárása* (Fodor 2019). Fodor Katalin Vargáné Dócs Valériának (URL2) így vallott Cigándról: „...vissza-visszakanyarodva Cigándhoz, és most még inkább kezdek – apám, rokonságom révén, akik egyre inkább a temetőben laknak már, de egész életemre, gondolkodásomra, értékítéletemre nézve meghatározó jelentőségűek voltak – „visszacigándiasodni”, már akkor, amikor sem a szűkebb család, sem a családi ház nincs meg Cigándon. Mivel elsősorban fonetikus vagyok, ez érdekelt leginkább, a szókészlet – ami a legkönnyebben megfogható – kevésbé foglalkoztatott, ill. időnként elő-előjött a pályám során. Amikor igazán komolyan kezdtem Cigánddal foglalkozni (a fő opponensem Imre Samu volt), csodás adatközlőim voltak, akiktől rengeteget tanultam, és akik gyönyörűvé tették a témával való foglalkozást...”

Válogatott tanulmányai megjelentek a *Kerekasztal körül* című kiadványban (Juhász 2016). Ugyanebben a kötetben megtalálható munkáinak válogatott bibliográfiája. A *Magyar Rádió Tetten ért szavak* című műsorában több részben beszélt a csángók nyelvjárásáról (Fodor 1993).

Szakirodalom

- N. Fodor János 2015. Fodor Katalin köszöntése. *Magyar Nyelv* 370–4.
<https://doi.org/10.18349/MagyarNyelv.2015.3.370>
- Fodor Katalin 1993. *Csángók*. Előadások a *Tetten ért szavak* című rádióműsorban.
- Fodor Katalin 1982. *Az e ~ é-féle hangok állapota Cigánd mai nyelvjárásában*. Nyelvtudományi Dolgozatok 32. ELTE. Budapest.
- Fodor Katalin – Gerstner Károly 2002. A terepgyakorlatok szerepe a dialektológiai oktatásban. In: Szabó Géza – Molnár Zoltán – Guttmann Miklós (szerk.): *IV. Dialektológiai Szimpozion*. Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszéke. Szombathely. 34–40.
- Fodor Katalin – Hajdú Mihály 1973. A magyar nyelvjárási szövegek több szempontú lejegyzéséről. *Magyar Nyelv* 51–69.
- Fodor Katalin 2019. Cigánd nyelvjárása. In: Viga Gyula (szerk.): *Újabb tanulmányok Cigánd múltjából*. Cigánd Város Önkormányzata. Cigánd. 145–60.
- Juhász Dezső (szerk.) 2016. *Kerekasztal körül. Huszonöt nyelvészeti tanulmány*. ELTE Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék. Budapest. <https://edit.elte.hu> (Letöltés: 2025. 05. 05.)
- URL1. <https://mediaklikk.hu/kossuth-radio/cikk/2019/10/31/nagyok-dr-balazs-jozsefne-dr-fodor-katalin/>
- URL2. Vargáné Dócs Valéria. Facebook, Cigándiak, 2025. február 28.

Balázs Géza

egyetemi tanár

Színház- és Filmművészeti Egyetem, Doktori Iskola,
 Németh Antal Drámaelméleti Intézet, Budapest

E-mail: balazs.geza@szfe.hu

<https://orcid.org/0000-0003-3440-2959>